

7. Potraty

V období, za které jsou v České republice sledovány potraty, to je od roku 1953, došlo k několika zásadním zvratům v trendu jejich počtu. Byly reakcí na legislativní úpravy a to zejména na zákon umožňující umělé přerušování těhotenství přijatý v roce 1957 a zákon z roku 1986 rušící interrupční komise. Uvedené změny v zákonech vedly následně k prudkému zvýšení počtu interrupcí. Naproti tomu otočení trendu směrem ke snižování počtu přinesly společenské změny po roce 1989. Projevily se i rozšířením osvěty a škály dostupné antikoncepce. Maximální počet potratů byl v roce 1988 a to přes 129 tis., údaj roku 2006 je již pod hranicí 40 tis., přičemž pokles trvá v nepřerušované řadě již 18 let.

Základní údaje za potraty tříděné podle vzdělání ženy jsou k dispozici od roku 1987, databáze umožňující podrobnější členění je od roku 1992. Ženy s vysokoškolským vzděláním měly z počátku tohoto období vývoj obdobný jako byl v celé populaci, to je od roku 1989 snižování počtu potratů. Odlišnost začíná od roku 2002, který znamenal u vysokoškolaček nárůst proti roku předešlému a zvyšování pokračuje i v letech následujících. Došlo ke zvýšení podílu vysokoškolaček na celkovém počtu potratů v ČR z dřívějších stabilních cca 6 % až na 7,6 %.

Tab. 7.1. Potraty

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Potraty celkem	120 050	109 281	85 445	67 434	61 590	59 962	56 973	55 654	52 103	47 370	45 057	43 743	42 304	41 324	40 023	39 959
z toho: ženy vš	7 278	6 465	5 208	3 831	3 663	3 517	3 474	3 328	3 187	2 953	2 792	2 814	2 859	2 877	2 977	3 038
Podíl vš na potratech celkem (v %)	6,1	5,9	6,1	5,7	5,9	5,9	6,1	6,0	6,1	6,2	6,2	6,4	6,8	7,0	7,4	7,6

Členění potratů podle druhu srovnatelné se současností je možné až od roku 1992; v předchozím období byla do umělých přerušování těhotenství započítána i ukončení mimoděložních těhotenství. Struktura potratů podle druhu byla v dřívějších letech u vysokoškolaček obdobná jako v celé populaci s určitým zvýšeným podílem potratů samovolných. Těchto potratů však u vysokoškolaček v posledních letech přibývá a v důsledku toho dochází i ke zvyšování celkového počtu potratů. V roce 2006 měly vysokoškolačky již spontánních potratů více než miniinterrupcí (např. v roce 1992 bylo miniinterrupcí 5x více než samovolných potratů). Naproti tomu v celé populaci stále ještě miniinterrupce početně samovolné potraty výrazně převyšují - v posledním roce hodnoceného období to bylo o 47 % (v roce 1992 byl ale počet miniinterrupcí oproti potratům samovolným téměř šestinásobný).

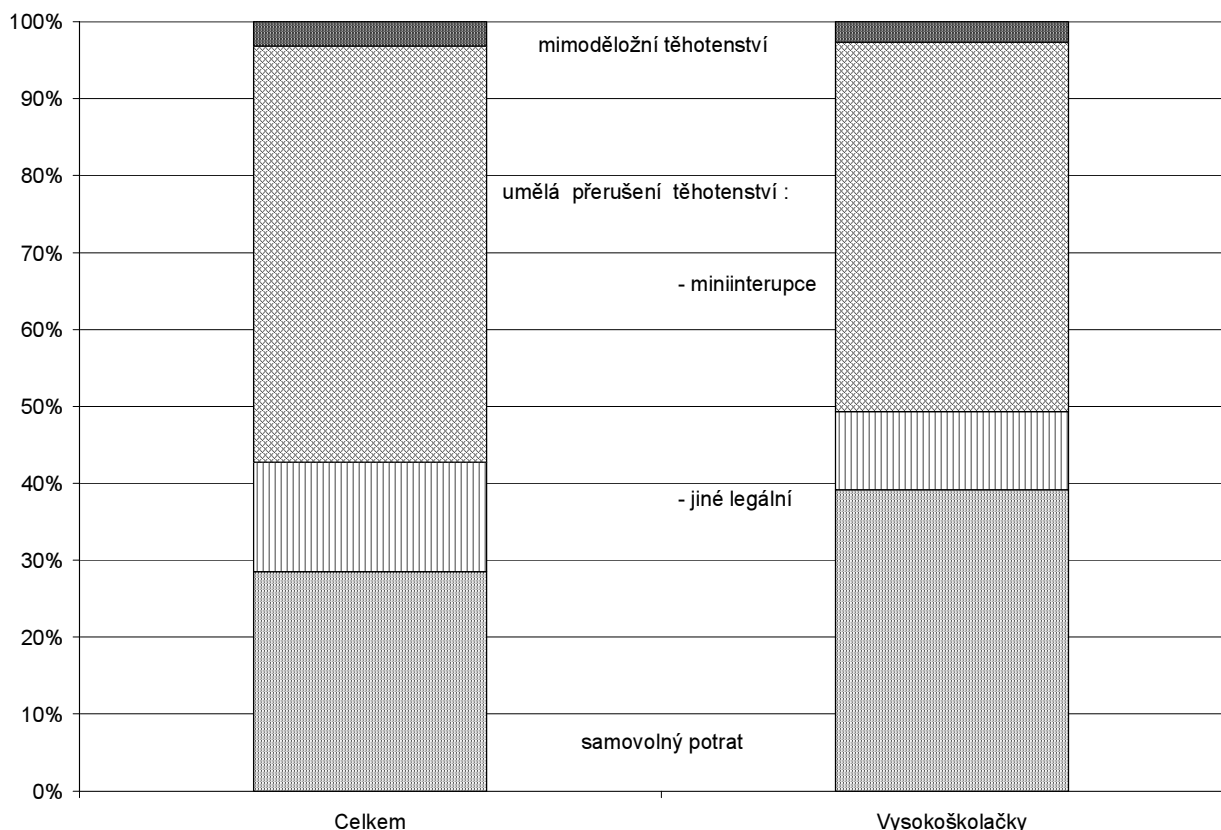
Tab. 7.2. Potraty podle druhu za ženy s vysokoškolským vzděláním

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Samovolný	1 007	904	881	700	726	763	800	831	831	927	907	932	1 040	1 264	1 294	1 366
UPT ¹⁾ celkem	6 270	5 452	4 232	3 055	2 855	2 669	2 577	2 421	2 268	1 958	1 813	1 794	1 735	1 536	1 605	1 597
v tom: miniinterrupce	5 297	4 743	3 638	2 790	2 562	2 412	2 283	2 157	2 027	1 719	1 523	1 506	1 460	1 264	1 304	1 263
jiné legální	973	709	594	265	293	257	294	264	241	239	290	288	275	272	301	334
Ostatní	1	3	-	1	-	2	1	1	1	1	-	1	6	-	-	1
Ukončení mimoděložního těhotenství	. ²⁾	106	95	75	82	83	96	75	87	67	72	87	78	77	78	74
	Podíl na potratech celkem za ČR (v %)															
Samovolný	7,2	6,7	6,7	6,3	6,9	7,4	7,7	7,5	7,4	8,2	8,2	8,3	8,9	10,2	10,6	10,3
UPT ¹⁾ celkem	5,9	5,8	6,0	5,6	5,8	5,6	5,7	5,6	5,8	5,7	5,6	5,8	5,9	5,6	6,1	6,3
Ukončení mimoděložního těhotenství	. ²⁾	6,3	6,0	5,1	5,6	5,3	6,2	4,8	5,7	4,7	5,1	6,6	6,1	5,8	5,9	5,8

¹⁾ UPT = umělé přerušování těhotenství

²⁾ zahrnuto v umělých přerušováních těhotenství

Graf 7.1. Složení potratů podle druhu v úhrnu za roky 2001 - 2006

Samotné zvýšení počtu **samovolných potratů** však neznamená zhoršení situace; přibývá těhotných vysokošolaček, takže je předpoklad, že větší počet těhotenství skončí samovolným potratem. Pokud vztáhneme počet těchto potratů k modifikovanému počtu těhotenství (porody + samovolné potraty), pak u vysokošolaček hodnota ukazatele kolísá v nevelkém rozsahu okolo dlouhodobého průměru (8,3 %) jen s mírně vzestupným trendem. Naproti tomu za ženy celkem je podíl vyšší a má trend zřetelně vzestupný (dopad vlivu zvyšování věku těhotných žen, neboť s rostoucím věkem se podíl těhotenství ukončených spontánním potratem zvyšuje).

Tab. 7.3. Podíl těhotenství ^{*)} ukončených samovolným potratem

	v %														
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Celkem	10,0	9,9	9,5	10,0	10,3	10,4	11,1	11,2	11,2	11,1	11,0	11,2	11,4	10,9	11,4
Ženy vš	8,3	8,4	7,5	7,9	8,4	8,7	8,7	8,6	8,8	8,5	8,2	8,6	9,0	8,3	7,9

⁾ v této tabulce je počtem těhotenství míněn součet porodů a samovolných potratů

Zatímco u samovolných potratů se jedná většinou o nechtěné ukončení těhotenství a zcela mimo rozhodnutí ženy, provedení dalšího druhu potratu – **umělého přerušeni těhotenství** je na rozhodnutí ženy zcela vázáno.

Počty interrupcí vysokošolaček klesaly téměř po celé sledované období, teprve v roce 2005 došlo k nárůstu proti roku předchozímu. Podíl na úhrnu za celou populaci se příliš nemění. Podíl interrupcí na celkovém počtu ukončených těhotenství poklesl ve sledovaném časovém úseku podstatně, přičemž rozdíl mezi celkovou populací a vysokošolačkami zůstává zhruba stejný.

Tab. 7.4. Podíl těhotenství ukončených umělým přerušением těhotenství

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Podíl (v %)														
Celkem	40,9	34,3	31,6	31,6	32,1	30,7	29,6	28,1	25,2	24,2	23,0	21,8	20,1	18,8	17,6
Ženy vš	33,3	28,6	24,5	23,6	22,6	21,7	20,0	18,8	15,6	14,5	13,5	12,4	9,8	9,3	8,4
	Rozdíl proti celku (v procentních bodech)														
Ženy vš	-7,7	-5,8	-7,1	-7,9	-9,5	-9,0	-9,6	-9,2	-9,6	-9,7	-9,5	-9,3	-10,2	-9,5	-9,2

V dřívějších letech připadala rozhodující část interrupcí na ženy vdané. Jejich podíl však zřetelně klesá a v roce 2006 již jen převyšoval umělá přerušení těhotenství svobodných žen. V počátečních letech sledovaného období ještě dozníval předchozí hojně rozšířený přístup – interrupce byla určitou, samozřejmě nevhodnou, metodou „antikoncepce ex post“. Mezi vysokoškolačkami mají sice stále ještě interrupce vdaných nad svobodnými výraznou převahu (více jak dvojnásobek počtu), ale i u nich je úbytek markantní hlavně mezi vdanými ženami.

Tab. 7.5. Umělá přerušением těhotenství podle rodinného stavu ženy s vysokoškolským vzděláním

Stav	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Počet														
Svobodné *)	553	488	422	383	424	442	419	399	369	402	369	370	388	452	455
Vdané	4 485	3 437	2 369	2 211	2 000	1 885	1 747	1 628	1 371	1 225	1 224	1 178	992	1 004	973
Rozvedené	371	284	245	242	231	227	230	221	191	174	189	178	148	141	159
Ovdovělé	43	23	19	19	14	23	25	20	27	12	12	9	8	8	10
	Podíl (v %)														
Svobodné *)	10,1	11,5	13,8	13,4	15,9	17,2	17,3	17,6	18,8	22,2	20,6	21,3	25,3	28,2	28,5
Vdané	82,3	81,2	77,5	77,4	74,9	73,1	72,2	71,8	70,0	67,6	68,2	67,9	64,6	62,6	60,9
Rozvedené	6,8	6,7	8,0	8,5	8,7	8,8	9,5	9,7	9,8	9,6	10,5	10,3	9,6	8,8	10,0
Ovdovělé	0,8	0,5	0,6	0,7	0,5	0,9	1,0	0,9	1,4	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6
	Rozdíl podílu za ženy s vysokoškolským vzděláním proti umělým přerušением těhotenství celkem (v procentních bodech)														
Svobodné *)	-8,7	-10,3	-9,6	-11,1	-11,0	-11,2	-13,1	-13,5	-14,0	-12,1	-15,5	-16,3	-13,9	-13,0	-14,1
Vdané	10,7	13,1	12,0	13,5	13,9	13,8	15,2	15,4	16,0	14,9	17,8	18,7	17,4	17,6	17,4
Rozvedené	-1,9	-2,6	-2,1	-2,2	-2,6	-2,6	-2,2	-2,0	-2,5	-2,7	-2,0	-2,3	-3,4	-4,3	-3,2
Ovdovělé	-0,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	0,1	0,2	0,1	0,5	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,3	-0,1

*) včetně družek a nezjištěného rodinného stavu

Největší počet umělých přerušení těhotenství je u vysokoškolaček ve věku 29–36 roků (nižší věk byl na počátku sledovaného období, vyšší na konci) s tím, že průměrný věk po počátečním růstu v posledních letech osciluje mezi 34 až 34,5 roky. V celé populaci se průměrný věk žen při interrupci také zvyšuje, zůstává však nižší než u vysokoškolaček - rozdíl je většinou 4-5 let.

Tab. 7.6. Umělá přerušением těhotenství podle věku ženy s vysokoškolským vzděláním

	v rocích														
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ženy vš	32,4	32,9	33,1	33,4	33,5	33,7	33,8	34,0	34,4	34,1	34,1	34,5	34,3	33,9	33,9
Rozdíl proti UPT celkem	3,7	4,1	4,3	4,5	4,6	4,7	4,9	4,9	5,1	4,7	4,7	5,0	4,6	4,2	4,1

V průběhu zde sledovaného časového úseku se mění i struktura potratů podle pořadí. Zatímco na počátku byly v celé populaci interrupce vyššího pořadí téměř tak početné jako umělá přerušení první (v roce 1992 jich bylo dokonce více), v posledních letech již výrazně převažují interrupce první. Obdobný je vývoj i u vysokoškolaček s tím, že zastoupení umělých přerušení vyššího pořadí a tedy průměrné počty jsou u nich menší než v celé populaci.

Tab. 7.7. Umělá přerušeni těhotenství žen s vysokoškolským vzděláním podle pořadí interrupce

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1.	2 762	2 202	1 517	1 531	1 386	1 379	1 323	1 241	1 089	1 027	1 096	1 050	951	1 050	1 058
2.	1 739	1 296	967	819	806	733	699	661	549	515	462	446	391	356	373
3.	690	516	406	355	333	330	282	268	220	188	176	159	128	140	107
4. a další	261	218	165	150	144	135	117	98	100	83	60	80	66	59	59
	Průměrné pořadí														
Ženy vš	1,74	1,73	1,77	1,72	1,74	1,73	1,68	1,68	1,69	1,66	1,57	1,60	1,57	1,52	1,50
Rozdíl proti UPT celkem	-0,12	-0,11	-0,08	-0,11	-0,07	-0,07	-0,10	-0,10	-0,08	-0,10	-0,17	-0,13	-0,15	-0,17	-0,19

Také **úhrnnou potratovost^{*)}**, bylo možno vypočítat jen za roky blízké sčítání lidu, kdy je k dispozici věková struktura žen i v členění podle vzdělání. Vysokoškolačky měly v hodnoceném období potratovost zřetelně nižší než byla v celé populaci. Velký pokles týkající se obou zde srovnávaných skupin byl u vysokoškolaček ještě intenzivnější, takže rozdíl se zvýraznil. Zatímco dle údajů roku 1992 připadalo na ženu celkem 1,5 potratu, u vysokoškolaček to bylo 1,1, což byla hodnota nižší zhruba o 27 %. V letech blízkých sčítání 2001 byl rozdíl již cca 40 % a hodnoty za celkovou populaci okolo 0,6 a za vysokoškolačky okolo 0,36. Možný je i výpočet ukazatele podle druhu potratu. V roce 1992 byla hodnota ukazatele za samovolné potraty u vysokoškolaček oproti celku nižší cca o 12 %, v letech 2000-2002 již o 20-23 %. Ještě výraznější je rozdíl ukazatelů za indukovanou potratovost (z umělých přerušeni těhotenství) – u vysokoškolaček na počátku období nižší cca o 30 % než v celé populaci, o deset let později pak přibližně o 45 %.

*) Úhrnná potratovost vyjadřuje průměrný počet potratů připadajících na jednu ženu během jejího reprodukčního období za předpokladu zachování měř potratovosti daného roku